

ΤΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ 126 ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ
ΤΟΥ ΡΩΣΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Κ. ΠΑΠΟΥΛΑΙΔΗ, Δ.Θ.

Τὸ 1982 ἐξετάζοντας τοὺς ἑλληνικοὺς κώδικες τῆς συλλογῆς τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως, πού βρίσκονται στὸ Τμήμα Χειρογράφων καὶ Παλαιτύπων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ, στὸ Λενινγκράντ, γιὰ τοὺς ὁποίους προετοίμαζα συνοπτικὴ ἀναγραφή¹, ἀφοσιώθηκα λίγο περισσότερο στὴν ἐξέταση τοῦ ὠραίου κώδικα μὲ ἀριθ. RAIK 126 καὶ ζήτησα μερικὲς φωτογραφίες².

Περιγραφή τοῦ χειρογράφου.

Τὸ χειρόγραφο περιγράφηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν I. N. Lebedeva³. Ἐμεῖς ἐδῶ ὅμως θὰ θέλαμε νὰ προβοῦμε σὲ ὀρισμένες διορθώσεις⁴ καὶ σὲ μερικὰ συμπληρώματα, ὕστερα ἀπὸ ἐπιτόπια ἐξέταση πού κάναμε.

1. Βλ. καὶ παλαιότερα δημοσιεύματά μου γιὰ ἄλλα χειρόγραφα τῆς ἴδιας συλλογῆς: α. Τὸ χειρόγραφο RAIK Ἀριθ. 171 τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως, *Μακεδονικά* 17 (1977) 404-411· β. Manuscripts 167 and 168 from the Russian Archaeological Institute in Constantinople, *Balkan Studies* 20 (1979) 133-138· Ἡ ἴδια μελέτη στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα: Τὰ χειρόγραφα 167 καὶ 168 τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως, *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* 2 (1980) 205-210. Ἐξάλλου συνοπτικὴ ἀναγραφή τῶν χειρογράφων τῆς συλλογῆς βλ. στὸ ἔργο μου: *Τὸ Ρωσικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο Κωνσταντινουπόλεως (1894-1914)*, Θεσσαλονίκη 1984, 205-252.

2. Εὐχαριστίες ὀφείλονται στὸ πρόθυμο καὶ ἐξυπηρετικὸ προσωπικὸ τοῦ Τμήματος Χειρογράφων καὶ Παλαιτύπων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ στὸ Λενινγκράντ, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση πού ἔτυχα κατὰ τὴν ἐργασία μου, στὸ φιλόξενο περιβάλλον τους, τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1982 καὶ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1984.

3. I. N. Lebedeva, *Grečeskie rukopisi s Afona v sobranii biblioteki AN SSSR*, στὸ συλλογικὸ ἔργο: *Shornik statej i materialov biblioteki AN SSSR po knigovedeniju*, II, Λενινγκράντ 1970, 276-277· Ἡ ἴδια, *Opisanie rukopisnogo otdela biblioteki AN SSSR*, tom. 5: *Grečeskie rukopisi*, Λενινγκράντ 1973, 89-90.

4. Βλ. καὶ τὴν κριτικὴ τοῦ B. L. Fonkič (στὸ ἔργο τῆς I. N. Lebedeva, *Opisanie rukopisnogo otdela biblioteki AN SSSR*, tom 5: *Grečeskie rukopisi*) *Vizantijskij Vremennik* 38 (1977) 214-220.

Τὸ χειρόγραφο ἀνήκει στὰ μέσα τοῦ 16 αἰ. Χάρτης. Ὑδατόσημα: κεφάλι ταύρου περίπου ὅπως Briquet 14.471 [1556]⁵ ἄγκυρα μέσα σὲ κύκλο ἀστέρων ὅπως Briquet 484 [1530]. Μικρογράμματη γραφή, φφ. VII + 207+II, διαστάσεις φφ. 14,5×10,0, διαστάσεις γραφῆς 11,5×6,5, σειρὲς 18. Τὰ τετράδια ἀριθμοῦνται (1-26) στὸ κάτω μέρος τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου φ. καὶ εἶναι δυάδια (26⁴). Ἔχει ἐρυθρόγραφα ἀρχικὰ καὶ ἐπίτιτλα. Στάχωση τοῦ 17 αἰ.: Σανίδες σὲ δέρμα καφετὶ με ἐντυπα κοσμήματα καὶ πόρπες.

Περιεχόμενα τοῦ χειρογράφου.

- φφ. 1-10 : Ἀκολουθία εἰς τὸν ὄσιον πατέρα ἡμῶν Ἀνδρέα τὸν διὰ Χριστὸν Σαλόν.
Ἀρχή: Ἐν προαίτητι πνεύματος καὶ ἀσκήσει πανόλβιε...
Τέλος: ...τὸν ψυχοσώστην καὶ μόνον Θεὸν ἡμῶν.
- φφ. 10β-207β: Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀνδρέου τοῦ διὰ Χριστὸν μωρίαν ὑποκρινομένου.
Ἀρχή: Βίον τινος ἐνάρετον ἀνδρὸς, ὃ φιλοκροάομες, μέλλοντός μου διηγήσασθαι...
Τέλος: ... ὃν γένοιτο καὶ ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία... Ἀμήν.

Τὰ κείμενα προέρχονται ἀπὸ τὸ Βίο τοῦ ἁγίου Ἀνδρέα τοῦ διὰ Χριστὸν Σαλοῦ, πού συντάχθηκε ἀπὸ τὸν πρεσβύτερο Νικηφόρο⁶. Βλ. καὶ τὴν ἐκδοσὴ κειμένου στῆ σειρὰ τοῦ Migne⁷.

Σημειώσεις στὸ χειρόγραφο.

Στὰ φφ. I καὶ Iβ μετὰ τὴν εὐχή: *Στερεώσαι Κύριος ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν καὶ ὀρθόδοξον / πίστιν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν εἰς αἰῶνας / αἰῶνων*⁸: ἀκολουθοῦν διάφορες σημειώσεις λειτουργιολογικῆς μορφῆς, ἀπ' τὶς ὁποῖες ἀξιίζει νὰ ἀναφέρουμε: τὸ πολυχρόνιο γιὰ τὸν «αὐτοκράτορα» ... «Πέ-

5. C. M. Briquet, *Les filigranes*, τόμοι I-IV, Παρίσι 1907.

6. F. Halkin, *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, τόμος I, Βρυξέλες 1957, 117.

7. Migne, P.G., τόμ. 111, 625-888.

8. Πρόκειται γιὰ εὐχὴ στὴν Ἀπόλυση τοῦ Ἑσπερινοῦ. Σήμερα εἶναι καταχωρισμένη στὰ Ἱερατικὰ ὡς ἐξῆς: *Στερεώσαι Κύριος ὁ Θεὸς (ἡμῶν), τὴν ἁγίαν καὶ ἀμώμητον πίστιν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, σὺν τῇ ἁγίᾳ Αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ πόλει (τῇ Μονῇ, τῇ χώρᾳ, τῇ νήσῳ) ταύτῃ εἰς αἰῶνας αἰῶνων (Ἀμήν)*. Βλ. καὶ Ἱερατικόν, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1977, 29.

τρον 'Αλεξιεβίτζη»⁹, για τὸν «'Αλέξιον Πετροβίτζη»¹⁰, για τὸ μητροπολίτη Οὐγγροβλαχίας Θεοδόσιο¹¹ καί, τέλος, για τὸ βοεβόδα Οὐγγροβλαχίας 'Ιωάννη Κωνσταντίνου¹².

Στά φφ. II καὶ IIβ : σημειώσεις με μολύβι δυσανάγνωστες.

Στὸ φ. III : κτητορικὴ σημείωση τοῦ ἔτους 1785:

αυπε' δεκεμβριῶ 13. Καὶ τὸ δὲ ὑπάρχει ἐκ τῶν τοῦ Γιακουμῆ Μαξούρη.

Στὸ φ. IIIβ : σημείωση, με ἄλλο χέρι, τοῦ 18 αἰ.:

Καὶ τὸ δε ὑπάρχει ἐκ τῶν τοῦ 'Ιακώβου Μαξούρη.

Στά φφ. IV-VI : σημειώσεις με μολύβι δυσανάγνωστες.

Στὸ φ. VIβ : *Κατὰ τὸ 1786 ἔτος ἀπριλλίου 26 ἐν ἡμέρᾳ*

Κυριακῆ περὶ ὦραν 3ην τῆς ἡμέρας.

Στά φφ. VII καὶ VIIβ: σημειώσεις με μολύβι δυσανάγνωστες.

Στά φφ. 1 καὶ 10β σημείωση τοῦ 17 αἰ.: *Τῶν 'Ιβήρων.*

Στά φφ. 1-3 καὶ 10-12 αὐτόγραφο κτητορικὴ σημείωση: *Διονυσίου*

'Αρχιμανδρίτου 'Ιβηρίτου.

'Ιστορία τοῦ χειρογράφου.

Τὸ χειρόγραφο βρισκόταν τὸ 17 αἰ. στὴ μονὴ 'Ιβήρων τοῦ 'Αγίου 'Ορους, ὅπου εἶναι πιθανὸ νὰ γράφτηκε¹³. Τὸ 1655 τὸ πῆρε μαζὺ του ὁ γνωστὸς λόγιος ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος 'Ιβηρίτης ὅταν πῆγε στὴ Ρωσία, ὅπου ἀπὸ τὸ 1663 ἀντικατέστησε τὸν 'Αρσένιο Γραικὸ στὴ θέση τοῦ διορθωτῆ καὶ μεταφραστῆ στὸ τυπογραφεῖο τῆς Μόσχας¹⁴. Τὸ πῆρε ὁμως μαζὺ του τὸ 1669 ὅταν

9. Πρόκειται για τὸ Μ. Πέτρο (1672-1725), τσάρο τῆς Ρωσίας (1682-1725). Βλ. καὶ V. O. K I j u č e v s k i j, Sošinenija v vos' mi tomah, tom IV: Kurs Russkoj Istorij, čast 4, Μόσχα 1958, 5-255.

10. Πρόκειται για τὸ γιὸ τοῦ Μ. Πέτρου καὶ διάδοχο τοῦ θρόνου 'Αλέξιο (1690-1718), ὁ ὁποῖος εἶχε τραγικὸ τέλος.

11. Για τὸ μητροπολίτη Οὐγγροβλαχίας Θεοδόσιο βλ. A. C a m a r i a n o - C i o r a n, Les Akademies Princières de Bucarest et de Jasy et leurs professeurs, Θεσσαλονίκη 1974, 18 (IMXA, ἀριθ. 142). 'Α θ. Ε. Κ α ρ α θ α ν ἄ σ η, Οἱ "Ἑλληνες λόγιοι στὴ Βλαχία (1670-1714), Θεσσαλονίκη 1982, 107, 125, 130, 166 (IMXA, ἀριθ. 194).

12. Εἶναι ὁ «'Ιωάννης Κωνσταντῖνος Μπασαράμπας Μπραγκοβάνος, Βοεβόνδας, Αὐθέντης καὶ 'Ηγεμὼν πάσης Οὐγγροβλαχίας» (1688-1714). Βλ. καὶ A. C a m a r i a n o - C i o r a n, Les Akademies Princières, passim. 'Α θ. Ε. Κ α ρ α θ α ν ἄ σ η, Οἱ "Ἑλληνες λόγιοι στὴ Βλαχία, passim.

13. I. N. L e b e d e v a, Opisanie rukopisnogo otdela biblioteki AN SSSR, tom 5: Grečeskie rukopisi, 90. B. L. F o n k i č, Grečesko-russkie kul' turnye svjazi v XV-XVII vv. — Grečeskie rukopisi v Rossii, Μόσχα 1977, 133.

14. Χ ρ. Γ. Π α τ ρ ι ν ἑ λ λ η, Διονύσιος 'Ιβηρίτης - μεταφραστῆς τῆς «Χρονογραφίας τοῦ Δωροθέου» εἰς τὴν ρωσικὴν καὶ μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, 'Επε τ η ρ ι ε

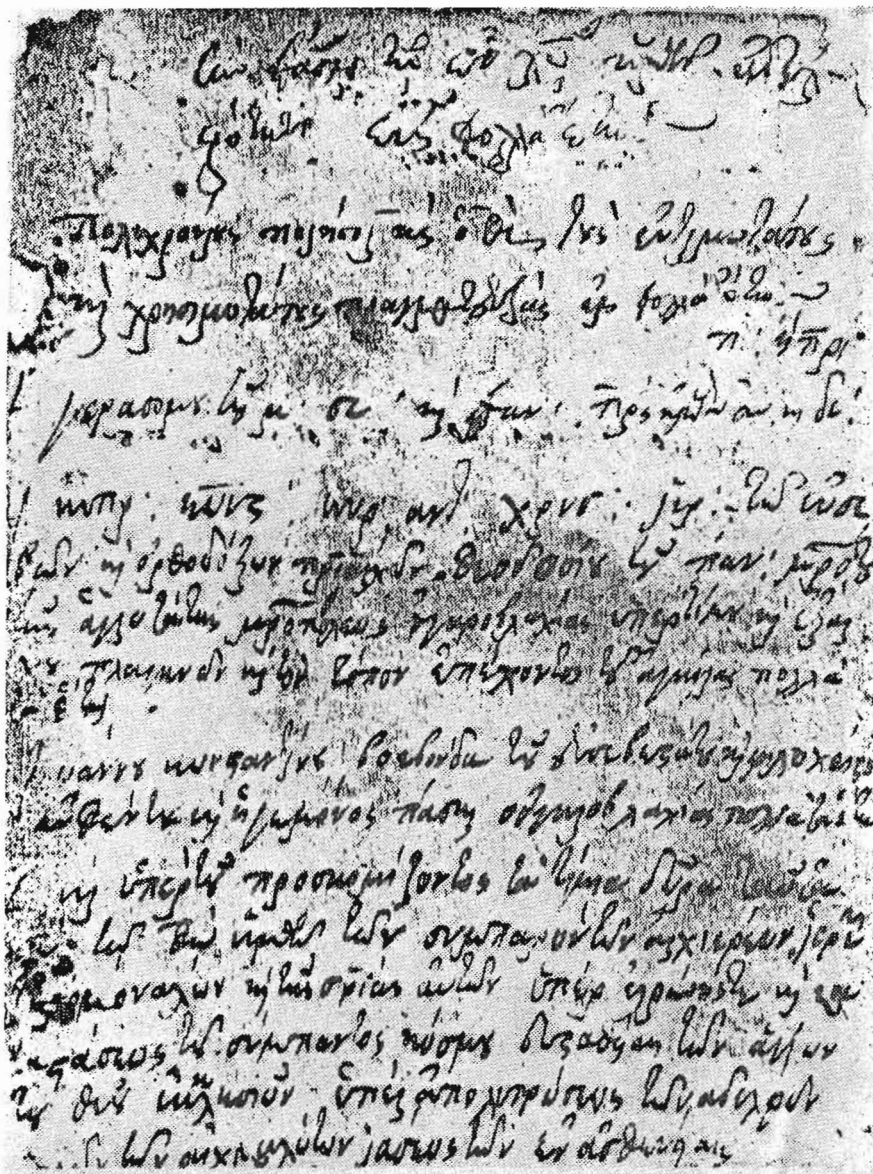
ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ρωσία γιὰ τὴν Οὐγγροβλαχία, ὅπου ἔγινε μητροπολίτης. Μᾶς εἶναι ἄγνωστο, τουλάχιστο μέχρι σήμερα, πῶς βρέθηκε τὸ χειρόγραφο στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τὸ 1910 ἀγοράσθηκε ἀπὸ τὸ Ρωσικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο¹⁵. Σήμερα ἀνήκει στὴ συλλογὴ τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως καὶ βρίσκεται, ὅπως ἀναφέραμε, στὸ Τμῆμα Χειρογράφων καὶ Παλαιτύπων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ, στὸ Λενινγκράντ.

Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 32 (1963) 314-318· I. N. Lebedeva, Pozdnie grečeskie hroniki i ih russkie i vostočnye perevody, Palestinskij Sbornik 18/81 (1968) 73-106· B. L. Fonkič, Grečesko-russkie kul' turnye svjazi v XV-VII vv., 125-137· K. K. Παπουλίδης, Ἀρσένιος ὁ Γραικός, Βαλκανικά Σύμμεικτα 2 (1983) 55.

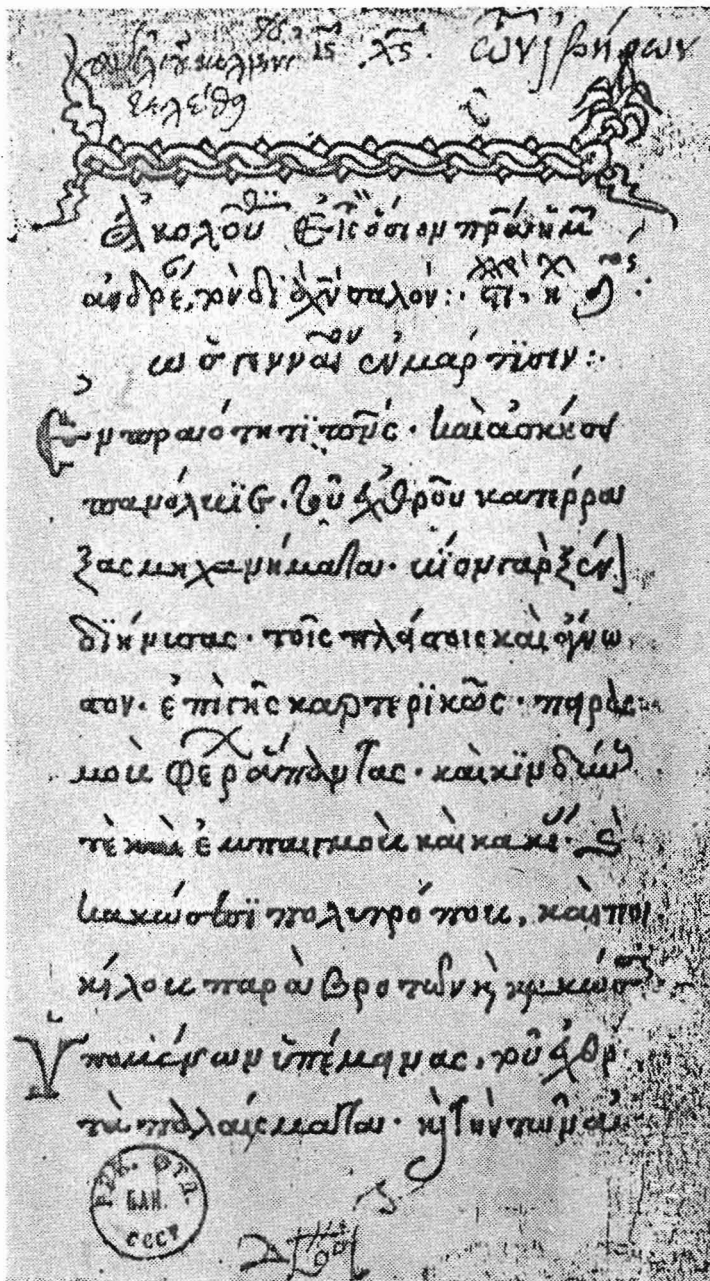
15. Ἀνώνυμος, Očtet o dejatel' nosti Russkago Arheologičeskogo Instituta v Konstantinopole v 1910 godu, Izvestija Russkogo Arheologičeskogo Instituta v Konstantinopole 15 (1911) 289.

Ἐρεμωσὶ μὲν ὁ θεὸς λέγει ἄνθρωποι
 πῶς δὴν ἔσονται ἢ ὀρθοδόξοι χριστιανοὶ
 ἀσέβητοι. (ὡς ἔχει)
 Τοιοῦτον ποίησόν μιν ὁ θεὸς ἵνα ἴδωμεν ἢ
 θεοφρονῶν ἢ μὲν ἀσέβητον βασιλέα ἢ μὲν
 μέγαν πύκτον, αὐτομάτορα ἢ μὲν μοναχὸν
 ἢ μὲν ἄλλο, ἢ μὲν πᾶσι μὲν μακρὰς ἐπιπέλας ἢ μὲν
 ἄλλοις μὲν ποσσὶν ἄλλοις κνήμασι βασιλεύοντι, ἢ
 ἴσως ἔτι καὶ βορέασι ἀναδύοντι ἢ ἄλλοις ποσσὶν
 ἢ ἄλλοις ποσσὶν ἀσέβητοι. (ὡς ἔχει)
 Τοιοῦτον ποίησόν μιν ὁ θεὸς ἵνα ἴδωμεν ἢ
 σεβαστὸν ἢ μὲν ἀσέβητον ἢ μὲν
 πύκτον, ἢ βασιλέα ἢ μὲν πᾶσι μὲν
 μακρὰς ἐπιπέλας ἢ ἄλλοις μὲν ποσσὶν
 ἢ ἄλλοις ποσσὶν ἀσέβητοι. (ὡς ἔχει)
 Τοιοῦτον ποίησόν μιν ὁ θεὸς ἵνα ἴδωμεν ἢ
 ἀσέβητον ἢ ἀσέβητον, ἢ μὲν πᾶσι μὲν
 πᾶσι μὲν μακρὰς ἐπιπέλας ἢ ἄλλοις μὲν
 ποσσὶν ἢ ἄλλοις ποσσὶν ἀσέβητοι. (ὡς ἔχει)
 Ἐρεμωσὶ μὲν ὁ θεὸς λέγει ἄνθρωποι
 πῶς δὴν ἔσονται ἢ ὀρθοδόξοι χριστιανοὶ
 ἀσέβητοι. (ὡς ἔχει)
 Τοιοῦτον ποίησόν μιν ὁ θεὸς ἵνα ἴδωμεν ἢ
 ἀσέβητον ἢ ἀσέβητον, ἢ μὲν πᾶσι μὲν
 πᾶσι μὲν μακρὰς ἐπιπέλας ἢ ἄλλοις μὲν
 ποσσὶν ἢ ἄλλοις ποσσὶν ἀσέβητοι. (ὡς ἔχει)

Πίν. 1. Βιβλιοθήκη Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ,
 χφ. RAIK 126, φ. 1.

Πίν. 2. Βιβλιοθήκη Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ,
 χφ. RAIK. 126, φ. 1β.

Πίν. 3. Βιβλιοθήκη Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ, χφ., RAIK 126, φ. 1.

ἰκετεύω· μετὶ ὑμεῖς δέχου· καὶ μετὰ
 ἀπώσε βδελυξώμενος· κ' ς'
Ρομαίων τῆ παρήμερι τοῦ βασιλέως· ἡ
 χαλῆου τοῦ ἕκτον προσίσω· πύθω
 τε καὶ πύση ἡλικριμῆ· καὶ ἐκτερωῶ
 ἀπόσω· κεχαρίτω καὶ ἡμῶν· ἡμῶν
 τοῦ ἕκτου· ἡμῶν προσίσω· καὶ ἀπὸ
 πύθω· ἡμῶν· κ' ς'
Ϛ πλάσω σοφῆ· μερίδα || τὰ αἰώνια·
 ἡ ἀβελίε πικρον· ἀντέχωνε ἐχθρον·
 τὸν πλοῦσον ἡσπασάμενος· ζῶντις
 ζῶντος διώμεθι μακαρίβ· ὅθεν
 καὶ ἀπὸ γῆρας καὶ εὐφραίνου μετὰ
 κρίκας· ὑπερῆμεων ἀπαύτως δι
 σωπῶν· τὸν ψυχοσώτην καὶ μο
 ρον· ἡμῶν·

Πίν. 4. Βιβλιοθήκη Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ,
 χφ. RAIK 126, φ. 10.